

Časopis „Poslovne studije”, 2018, godina 10, broj 19-20, str. 75-88

Časopis za poslovnu teoriju i praksu

UDK 347.513:331.46/.47

Rad primljen: 03.05.2018.

DOI: 10.7251/POS18075D

Rad odobren: 13.05.2018.

Originalan naučni rad

Danijela Despotović, Slobomir P Univerzitet, Doboj, Bosna i Hercegovina, danijelamnikolic@gmail.com

Tanja Praštalo, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad, Republika Srbija

ODGOVORNOST POSLODAVCA USLED POVREDE NA RADU I PROFESIONALNE BOLESTI SA POSEBNIM OSVRTOM NA NAKNADU MATERIJALNE ŠTETE

Rezime: Tehnološki i industrijski razvoj je jednim delom povećao društveni standard, samim tim i napredak čovečanstva, a drugim delom je stvorio opasnost po zdravlje i život ljudi kako u radnoj, tako i životnoj sredini. Budući da je svakom pojedincu, radi egzistencije, neophodno poslovno angažovanje, stoga je povreda na radu i profesionalno oboljenje jedna od najaktuelnijih pojava današnjice. U skladu sa zakonima i drugim propisima, koji uređuju ovu pravnu oblast, teži se da se postigne najveći mogući stepen psihofizičke i zdravstvene zaštite zaposlenog u procesu rada. U skladu sa navedenim, sama organizacija, uslovi i sredstva rada bi trebalo da budu prilagođena potrebama zaposlenog, a i da motivišu istog za aktivno obavljanje poslova na koje je određen. Ono što je specifično u pogledu ove pojave jeste što u najvećem delu, prava zaposlenog, usled povrede na radu ili profesionalnog oboljenja, zavise od sprovedenih dokaza, kao i medicinskog veštačenja u svakom konkretnom pojedinačnom slučaju, a imajući u vidu poslove i zadatke koje zaposleni obavlja mimo radnog mesta na koje je raspoređen. Prema tome, prethodno navedeno je bitno pitanje koje se nameće kod donošenja odluke suda, radi utvrđivanja doprinosa zaposlenog, odnosno podeljene odgovornosti. U ovom radu će se razmotriti neka od najznačajnijih pitanja koja se odnose na naknadu materijalne štete zaposlenog usled povrede na radu i profesionalnog oboljenja, odgovornosti poslodavca, ističući zauzete stavove i mišljenje u sudskoj praksi.

Ključne reči: povreda na radu, profesionalna bolest, materijalna naknada štete, odgovornost poslodavca

JEL klasifikacija: K15

UVOD

U proteklih par godina svedoci smo enormnog rastućeg broja podataka i studija koje ukazuju na činjenicu da do povrede na radu ili profesionalnog oboljenja dolazi usled savremenog radnog okruženja i profesionalnog stresa sa kojim se zaposleni susreće u toku radnog vremena.

„Borba“ zaposlenih do ostvarenja svojih zakonskih prava nije lagan put ukoliko zaposleni i poslodavac, usled obostranog „nerazumevanja“, pokrenu postupak pred sudom. Na zaposlenom je da dokaže da je povreda ili profesionalno oboljenje nastalo usled uticaja procesa rada, a na poslodavcu, ukoliko smatra da nije odgovoran, da to i dokaže. Važeća lista profesionalnih bolesti u Srbiji sadrži 56 profesionalnih oboljenja i zatvorenog je tipa (Babić i Arandjelović i Anđelković 2016, 613). Iako je ista taksativno navedena u Pravilniku o utvrđivanju profesionalnih bolesti („Sl. glasnik RS“ 105/03), (o čemu više u radu), ipak Republika Srbija se ne nalazi ni približno vrhu država sa najdužom listom. Tako, primera radi,

u Austriji lista profesionalnih bolesti ima 52 bolesti, u Italiji 58, u Nemačkoj 67, Engleskoj 70 a u Francuskoj čak 98 (Babić i Arandžević i Anđelković 2016, 648).

Problem nastaje u priznavanju profesionalnih bolesti, a samim time i prava na naknadu štete zaposlenom licu. Kako to navode dr med, spec. med. rada i sporta K. Zahariev Vukašinić, dr med. Denis Lisica Mandek i spec. dr med. rada A. Bogadi-Šare: „...algoritam za utvrđivanje profesionalnih bolesti je u nespornom dokazivanju uzročno-posledične veze između izloženosti postojećoj profesionalnoj štetnosti i bolesti koju je zaposleni pretrpeo“. Dakle, radi ostvarivanja naknade štete, na zaposlenom je da dokaže povredu koju je pretrpeo ili profesionalnu bolest od koje je oboleo.

Navedeno se dokazuje kroz dokumentaciju o poslovima i radnom mestu na kojem postoji ekspozicija profesionalnoj štetnosti čije delovanje dovodi do pojave oboljenja i to o njenom intenzitetu i trajanju, koju izdaje radna organizacija u kojoj je oboleli zaposlen i klinička slika bolesti sa specifičnim oštećenjima određenih organa i organskih sistema na koje ta štetnost deluje (medicinska dokumentacija) (Nedić 2006, 9). Samo dijagnostikovanje profesionalne bolesti je veoma ozbiljan i komplikovan posao koji podrazumeva stručno poznavanje profesionalne patologije i odgovarajućih zakonskih propisa, a sprovodi ga specijalista medicine rada (IBID).

Poznavanje, stalno praćenje i primenjivanje zakona i pratećih propisa iz oblasti zdravstvene zaštite, zdravstvenog osiguranja, radnih odnosa, zaštite na radu, penzijskog i invalidskog osiguranja, bezbednosti u saobraćaju, zaštite od jonizujućih i nejonizujućih zračenja, uvođenja novih tehnologija, zakona iz oblasti unutrašnjih poslova, vojske i svih ostalih oblasti koje imaju dodira sa zaštitom zdravlja radnika i delatnostima medicine rada – dužnost je svih zaposlenih u njoj, a naročito lekara specijalista medicine rada (IBID). Takođe, poželjno je praćenje i međunarodnih konvencija koje regulišu zaštitu radnika na radu, koje nas u potpunosti sve ne obavezuju, jer su Međunarodna organizacija rada (u daljem tekstu MOR) i Evropska unija ostavile mogućnost svakoj zemlji da, poštujući određeni minimum, ugrade svoje specifičnosti, obzirom na sopstvenu razvijenost (IBID).

Većina zemalja u svetu, sprovodi preporuke MOR i Međunarodne konvencije o davanjima (obeštećenjima) u vezi sa profesionalnim oboljenjima i povredama na radu (IBID).

Prema Ustavu (Trajković 2015; Mirković 2015; Kostić 2017; Baer 2017), međunarodni ugovori koji su sastavljeni i potvrđeni (Savić-Božić 2016, 324) u skladu sa Ustavom i objavljeni, sačinjavaju deo unutrašnjeg poretka, a po pravnoj snazi nalaze se iznad zakona (Savić-Božić 2016, 297).

1. POJAM POVREDA NA RADU I PROFESIONALNO OBOLJENJE

Pod povredom na radu se podrazumeva povreda osiguranika koja se dogodi u prostornoj, vremenskoj i uzročnoj povezanosti sa obavljanjem posla po osnovu koga je osiguran, prouzrokovana neposrednim i kratkotrajnim mehaničkim, fizičkim ili hemijskim dejstvom, naglim promenama položaja tela, iznenadnim opterećenjem tela ili drugim promenama fiziološkog stanja organizma (Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srbije („Sl. glasnik RS“, br. 34/2003,64/2004 – odluka USRS.84/2004,85/2005, 101/2005, 63/2006 – odluka USRS /2009,107/2009,101/2010,93/2012,62/2013,108/201375/2014 i 142/2014, član 22. stav 1), kao i povredu koju pretrpi zaposleni pri obavljanju posla na koji je raspoređen, u interesu poslodavca kod koga je zaposlen (IBID stav 2) i povredu koju pretrpi na redovnom putu od stana do mesta rada ili obrnuto, na putu preuzetom radi izvršavanja službenih poslova i na putu preduzetom radi stupanja na rad (IBID stav 3) ili povredu koju pretrpi u vezi sa korišćenjem prava na zdravstvenu zaštitu po osnovu povrede na radu i profesionalne bolesti (IBID stav 4).

Načelno, povredu na radu karakteriše povezanost te povrede sa poslovima koje osiguranik obavlja (na koje je zaposleni raspoređen) i povodom kojih je osiguran (uzročno-posledična, prostorna i vremenska povezanost) i način nastanka povrede (neposredno i kratkotrajno

dejstvo neke sile na organizam osiguranika – mehaničko, fizičko ili hemijsko dejstvo, nagla promena položaja ili iznenadno opterećenje tela).

Dakle, sve ostale povrede koje bi pretrpeo zaposleni, odnosno osiguranik, a nisu zakonom predviđeni, ne smatraju se povredom na radu, samim time nisu osnov za naknadu kako nematerijalne, tako i materijalne štete.

Po osnovu člana 17. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, lica koja ostvaruju pravo po osnovu povrede na radu, pored zaposlenog (lica koja se bave samostalnom delatnošću i poljoprivrednici) su lica koja obavljaju privremene i povremene poslove preko omladinskih zadruga do navršениh 26 godina života, ako su na školovanju, lica koja se nalaze na stručnom osposobljavanju, dokvalifikaciji i prekvalifikaciji, koja uputi organizacija nadležna za zapošljavanje, učenici i studenti kada se nalaze na obaveznom proizvodnom radu, profesionalnoj praksi ili praktičnoj nastavi i lica koja obavljaju određene poslove po osnovu ugovora o volenterskom pravu.

Prema navedenom Zakonu, profesionalne bolesti su određene bolesti nastale u toku osiguranja, prouzrokovane dužim neposrednim uticajem procesa i uslova rada na radnim mestima, odnosno poslovima koje je osiguranik obavljao.

Za profesionalnu bolest su karakteristični poremećaji koji su prouzrokovali oboljenje kod zaposlenog kao posledicu dugotrajnog, neposrednog uticaja fizičkih, hemijskih i bioloških agensa kojima je isti bio izložen i pod uslovom da je obuhvaćena listom profesionalnih bolesti.

Faktički, zaposleni koji je oboleo od profesionalne bolesti na radu ima gotovo isti položaj kao i zaposleni koji je pretrpeo povredu na radu, stoga odgovornost poslodavca za profesionalnu bolest zaposlenog je pod istim uslovima pod kojima poslodavac odgovara za povredu na radu. Iz obrazloženja presude Apelacionog suda u Beogradu (Gž. 2630/2012(29) od 15.01.2014. godine): „Profesionalna bolest se izjednačava po posledicama povredi na radu ili šteti na radu zbog čega je tuženi kao poslodavac dužan da tužiocu naknadi štetu u visini razlike između penzije koju prima i plate koju bi primio da je ostao u profesionalnoj vojnoj službi koja mu je prestala zbog ograničene sposobnosti za vojnu službu, a koja je posledica profesionalne bolesti, te da nije bilo toga, isti je mogao još da nastavi da radi do ispunjavanja uslova za starosnu penziju ili pak ispunjava godina staža osiguranja.“ Da bi se jedna bolest u zakonskom smislu smatrala profesionalnom bolešću, neophodno je postojanje uzročno-posledičnog odnosa između posla koji je dužan zaposleni da obavlja, kao i zadatke i nastanka bolesti, s tim da je neophodno da se bolest može svrstati u jednu od bolesti predviđenih Pravilnikom o utvrđivanju profesionalnih bolesti („Sl. glasnik RS“ 105/03).

Shodno pozitivnom pravu Srbije, profesionalne bolesti jesu određene bolesti (ustanovljene na osnovu medicinske i pravne dokumentacije), nastale u toku osiguranja, prouzrokovane dužim neposrednim uticajem procesa rada na radnim mestima, odnosno poslovima koje je osiguranik obavljao. Za profesionalnu bolest je karakteristično da se javlja kao posledica dužeg neposredno štetnog uticaja procesa rada i uslova rada i to u vezi sa radom na određenim radnim mestima ili poslovima, da je ta bolest predviđena Pravilnikom o utvrđivanju profesionalnih bolesti i da osiguranik ispunjava druge uslove pod kojima se određena bolest priznaje kao profesionalna (pozitivna radna aneza, klinička slika sa pojavom opšteg oštećenja organizma ili po život važnih organa, pozitivni laboratorijski nalazi, rengenški nalazi, itd.) (IBID).

Pravilnikom o utvrđivanju profesionalnih bolesti, u odredbi člana 2, navedeno je koje se profesionalne bolesti imaju smatati kao takve, koja radna mesta, odnosno poslovi na kojima se pojavljuju i uslovi pod kojima nastaju profesionalne bolesti. Navedenim Pravilnikom, profesionalne bolesti su podeljene na *bolesti prouzrokovane hemijskim dejstvom*, a što obuhvata bolesti koje su prouzrokovane *metalom i metaloidima* (npr. trovanje olovom i njegovim jedinjenjem koje može nastati na poslovima i radnim mestima na kojima postoji ekspozicija olovu ili njegovim jedinjenjima, a dokazuje se kliničkom slikom trovanja sa specifičnim oštećenjem krvi, oštećenjem krvotvornih organa ili perifernog nervnog sistema ili

centralnog nervnog sistema ili bubrega), *gasom* (npr. trovanje ugljenmonoksidom na poslovima i radnim mestima na kojima postoji ekspozicija ugljen-monoksidu, a dokazuje se kliničkom slikom trovanja sa specifičnim oštećenjima dva od sledećih organskih sistema: centralnog nervnog sistema, krvnih sudova, krvi i krvotvornih organa), *rastvaračima* (npr. trovanje ugljen-disulfidom na poslovima i radnim mestima na kojima je ekspozicija ugljen-disulfatu, a dokazuje se kliničkom slikom trovanja sa specifičnim oštećenjima dva od sledećih organa ili organskih sistema: organa vida, centralnog nervnog sistema i perifernog nervnog sistema ili tri od ostalih organa ili organskih sistema) i *pesticidima* (npr. trovanje pesticidima koji nisu obuhvaćeni pod drugim tačkama pomenutog Pravilnika, na poslovima i radnim mestima gde postoji eksplozija pesticidima i dokazuju se kliničkom slikom trovanja sa specifičnim oštećenjima dva organa ili organskih sistema), zatim *bolesti prouzrokovane fizičkim dejstvom* (npr. oboljenja izazvana bukom na radnim mestima i poslovima kojima se dolazi u kontakt sa bukom preko dozvoljenog nivoa i neophodno je dokazati trajanje i intenzitet ekspozicije i oštećenja su u vidu obostrano perceptivnog oštećenja sluha preko 30% po Fowler-Sabineu - tablica po kojoj se vrši proračun, odnosno utvrđuje stepen oštećenja sluha), *bolesti prouzrokovane biološkim faktorima* (npr. virusni hepatitis, koji nastaje na poslovima i mestima na kojima je ostvaren parenteralni kontakt sa uzročnikom bolesti i dokazuje se kliničkom slikom hepatitisa - dokaz o parenteralnoj infekciji sa biološkim agensom i vremenskoj i prostranoj povezanosti sa pojavom bolesti), *bolesti pluća* (npr. pneumokonioza uzrokovana tvrdim metalom na poslovima proizvodnje i obrade tvrdog metala, a dokazuje se kliničkim nalazom sa rendgenografskim promenama pluća na plućima profuzije 1/1 i poremećajem plućne ventilacije najmanje srednjeg stepena ili veći stepen profuzije rendgenografskih promena), *bolesti kože* (npr. kontakt dermatitis na poslovima i radnim mestima na kojima su radnici eksponovani alergogenima ili iritantnim metrijalima i dokazuju se kliničkom slikom težeg hroničnog ili recidivantnog kontakt dermatitisa sa pozitivnim specifičnim imunološkim i drugim testovima) i *malignom bolešću* (npr. maligne bolesti na poslovima i radnim mestima gde se ostvaruje kontat sa kancerogenim materijama i dokazuje se kliničkom slikom malignog oboljenja prouzrokovano jonizujućim zračenjem ili ultravioletnim zracima ili hemijskim kancerogenima sa IARC liste sigurno dokazanih kancera).

U prethodno navedenim primerima, kao i u onim koji čine deo Pravilnika, bitno je dokazati intenzitet i trajanje ekspozicije.

Poslodavacem se u smislu člana 4. Zakona o bezbednosti i zdravlja na radu („Sl. glasnik RS“ 101/2005, 91/2015 i 113/2017) smatra domaće i strano pravno lice, odnosno fizičko lice koje zapošljava, odnosno radno angažuje jedno ili više lica.

Navedenim zakonom ustanovljena je obaveza poslodavca da osigura svoje zaposlene od opasnosti po zdravlje navedenih u tom Zakonu, a koje su u vezi sa radnim odnosom i profesionalnim angažovanjem kod poslodavca kao pravnog lica koje zaposlenog radno angažuje.

2. ODGOVRNOST POSLODAVCA ZA NAKNADU ŠTETE USLED PROFESIONALNE BOLESTI ZAPOSLENOG

Usled povrede na radu ili profesionalne bolesti radnik može da pretrpi materijalnu i nematerijalnu štetu. Dakle, šteta se ispoljava u dva osnovna oblika, kao materijalna (umanjenje nečije imovine - obična šteta i sprečavanje njenog uvećanja - izmakla korist) i kao nematerijalna (nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola ili straha) šteta (Živković 1970, 1-61). „O odgovornosti radne organizacije za naknadu štete prouzrokovane nesrećom na poslu i o vidovima naknade“ (Živković 1970, 1-61). Svaki od ovih oblika ispoljava se u više vidova. Odgovornost poslodavca za naknadu štetu zaposlenog zbog povrede na radu i profesionalne bolesti zavisi od osnova i uslova odgovornosti, odnosno osnov odgovornosti je krivica poslodavca za štetnu radnju ili propuštanje radnje, rizik od opasne stvari čiji je imalac

poslodavac ili rizik od obavljanja opasne delatnosti kojom se poslodavac bavi (Rešnje Vrhovnog kasacionog suda, Rev.2.1285/10 od 19.05.2011. godine).

Naknada štete prouzrokovana profesionalnom bolešću ili povredom na radu ili u vezi sa radom, ostvaruje se prema članu 154. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima („Sl. list SFRJ“ 29/78, 39/85,45/89 – odluka USJ i 57/89), koji predviđa uslove objektivne odgovornosti, što potvrđuje presuda Vrhovnog kasacionog suda Srbije (Rev 76//98 od 02.11.1998. godine), iz obrazloženja: „Naime, članom 154. Zakona o obligacionim odnosima propisano je da za štetu od stvari ili delatnost, od koji potiče povećana opasnost štete za okolinu, odgovara se bez obzira na krivicu. Za štetu od opasne stvari odgovara njen imalac, a za štetu od opasne delatnosti odgovara lice koji se njom bavi (član 174. Zakona o obligacionim odnosima). U konkretnom slučaju, tuženi je obavljao delatnost za koju ispunjava uslove, pa je i pored toga kod zaposlenog došlo do profesionalne bolesti. Stoga tuženi odgovara za štetu po osnovu objektivne odgovornosti, a mogao bi se osloboditi, ako dokaže da je bolest kod tužioca nastala krivicom zaposlenog, krivicom trećeg lica ili usled više sile. Tužilac nije dokazao da je do bolesti došlo na jedan od prethodno navedena tri načina. Protipravnost opasne delatnosti kao uslov za naknadu štete nastale obavljanjem te delatnosti izvire iz opšteg načela Zakona o obligacionim odnosima, izražen u članu 16, po kom je svako dužan da se uzdrži od postupaka kojim može drugom prouokovati šteta. Prema tome, tuženi je svesno i sa određenim interesom preduzeo obavljanje delatnosti, za koju inače ispunjava sve propisane uslove, pa to čini na sopstven rizik. Stoga je opravdano da njegov interes bude povezan sa obavezom naknade štete koju je njegova opasna delatnost prouzrokovala. Ceneći utvrđene činjenice, osnovan je zaključak suda da je tuženi u obavezi da tužiocu naknadi štetu prouzrokovanu profesionalnim oboljenjem, vibracionom bolešću nastalom usled neposrednog uticaja procesa i uslova rada na poslovima koje tužilac obavlja, po pravilima objektivne odgovornosti, u smislu čl. 173. i 174. Zakona o obligacionim odnosima“

U praksi su gotovo uobičajeni navodi poslodavca, odnosno tužene strane, ukoliko dođe do spora, da zaposleni stupanjem na rad, odnosno prihvatanjem poslovnih zadataka na radnom mestu na kojem postoji povećana opasnost od profesionalnog oboljenja, da se odriče prava na naknadu štete. Ovakav navod je neosnovan.

U prilog pomenutom možemo navesti, na osnovu uvida u sudsku praksu, sledeći zauzet stav Vrhovnog kasacionog suda Srbije (Rev.1360/01 od 06.06.2001. godine):

„Neosnovan je navod revizije koji se odnosi na okolnost da je tužilac prilikom stupanja na posao znao pod kakvim uslovima će raditi i šta ga može zadesiti, odnosno da se faktički time odrekao prava na naknadu štete, jer sama činjenica što je pristao da obavlja rad na radnom mestu na kojem postoji povećana opasnost od profesionalnog oboljenja, ne znači da je pristao da učestvuje u riziku od nastanka profesionalne bolesti, a još manje da se prilikom zapošljavanja na takvom radnom mestu odrekao prava na naknadu štete.“

Odredbom člana 82. Zakona o radu („Sl. glasnik RS“, br.24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – odluka US i 113/2017) je propisano da na poslovima na kojima postoji povećana opasnost od povređivanja, profesionalnih i drugih oboljenja može da radi samo zaposleni koji pored posebnih uslova utvrđenih pravilnikom, ispunjava i uslove za rad u pogledu zdravstvenog stanja, psihofizičkih sposobnosti i doba života u skladu sa zakonom.

Budući da poslodavac ili lice koje je zaposleno kod istog ili po nekom drugom zakonskom osnovu angažovano, prilikom zapošljavanja kandidata za obavljanje poslova kod kojih postoji povećan rizik od povređivanja ili od profesionalnog oboljenja, trebalo bi da imaju u vidu gore navedenu odredbu člana zakona i samo kandidate koji ispunjavaju zakonske uslove radno angažuju, odnosno zasnuju radni odnos sa navedenim licima. Na taj način se smanjuje rizik od povređivanja ili profesionalnog oboljevanja zaposlenog lica, uz obavezu poslodavca da obezbedi neophodne uslove rada prilagođene obavljanju takve vrste posla, premda je zaposleno lice, za predmetno radno mesto, ispunio uslove koji su rigorozniji u odnosu na neko drugo radno mesto gde ne postoji navedeni rizik ili postoji, ali u manjoj meri. S tim u vezi,

konciznije rečeno, zaposleni možda jeste pristao na rizik od povređivanja ili da profesionalno oboli usled obavljanja poslova i zadataka od kojih postoji povećan rizik od profesionalnog oboljenja, samim time i određenih posledica koje se mogu odraziti na psihičko, fizičko stanje zaposlenog lica, uključujući naruženost sa kojom će se možda morati nositi ceo svoj život, ali se navedenim „pristankom“ ne odriče se prava iz zdravstvenog, penzijskog i invalidskog osiguranja, a naročito ne prećutno i prava na naknadu štete. Dakle, zaposleni je možda pristao na rizik da pretrpi posledice koje mogu prouzrokovati profesionalnu bolest ili povredu i koje se mogu odraziti na njegov fizički ili psihički integritet, ali nikako se ne može zastupati stav da se zaposleno lice odriče zakonskih prava koja mu pripadaju.

Specifična je situacija ukoliko zaposleni pretrpi štetu na radu ili u vezi sa radom za koju odgovara preduzeće u kome je isti zaposlen i treće lice kao vlasnik opasne stvari što je neposredni uzrok nastanku štetne posledice, odnosno povređivanju zaposlenog prilikom obavljanja poslova i zadataka na koje je raspoređen, što potvrđuje presuda Vrhovnog suda Srbije (Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije 1996), iz obrazloženja: „U postupku je utvrđeno da je tužilac u radnom odnosu kod prvotuzenog komunalnog preduzeća. Obavljajući poslove oko naplate pijačarine, tužilac je dana 21.07.1993. godine teško telesno povređen od udara konja, čiji je vlasnik drugotuženi M. Nižestepeni sudovi su pravilno zaključili da su tuženi solidarno odgovorni za nastalu štetu zbog telesne povrede tužioca i to po principu objektivne odgovornosti član 173. i 184. Zakona o obligacionim odnosima. Neosnovan je navod revizije prvotuzenog preduzeća da nije odgovorno za štetu prouzrokovanu udarom konja čiji je vlasnik drugotuženi. Tužilac je kao radnik prvotuzenog preduzeća povređen dok je vršio naplatu pijačarine na vašaru. Ovi poslovi iz delatnosti tuženog preduzeća obavljaju se u uslovima velike gužve ljudi i prisustvo velikog broja zaprežnih vozila i stoke. Od ovakvih uslova rada potiče povećana opasnost od povređivanja radnika. Pošto je povreda tužioca nastala u tim uslovima, ona je u uzročnoj vezi sa radom tužioca kod tuženog preduzeća, pa je i ono odgovorno za nastalu štetu zbog te povrede, u smislu člana 173. i 174. Zakona o obligacionim odnosima. Neosnovan je navod revizije drugotuženog da je za nastalu štetu zbog povrede tužioca isključivo odgovorno tuženo komunalno preduzeće koje se bavi pružanjem pijačnih usluga. Odgovornost za štetu preduzeća koja vrši komunalnu ili sličnu delatnost, predviđena je pravilom iz člana 184. Zakona o obligacionim odnosima, ako je do štete došlo usled obustave ili neredovnog vršenja te delatnosti. Vlasnik konja, čijim udarcem je povređen tužilac, je drugotuženi pa je i on odgovoran za nastalu štetu, u smislu člana 173. i 174. pomenutog zakona. Ova odgovornost drugotuženog se ne može isključiti ni primenom pravila 184. Zakona o obligacionim odnosima, sa pozivom na komunalnu delatnost kojom se bavi prvotuzeni jer za to nema uslova ni uslova ni u ovoj ni u odredbi člana 177. istog zakona, pošto je neposredni uzrok štete udarac konja čiji je vlasnik drugotužni.“

Dakle, preduzeće koje obavlja komunalnu ili neku drugu sličnu delatnost, tako i imalac opasne stvari, odgovaraju solidarno, po osnovu objektivne odgovornost. Naime, na sudu je da utvrdi neposredni i adekvatni uzrok nastanku štete (mehanično, fizičko ili hemijsko dejstvo i dr), ali da ne zanemare odgovornost lica po osnovu člana 173. 174. i 184. Zakona o obligacionim odnosima, koji je već pomenut.

Nadalje, preduzeće, odnosno poslodavac kod koga je zaposleno lice koje je obolelo ili povređeno na radu ili u vezi sa radom, biće dužno da naknadi štetu koju je isti pretrpeo samo ukoliko bolest nije izazvana razlozima koji ne obrazuju osnov odgovornosti preduzeća za nastalu štetu. Naime, u toku postupka se mora utvrditi poreklo bolesti ili povrede radnika kako bi isti imao pravo na naknadu štete. Ako se u toku postupka utvrdi da je poreklo bolesti isključivo na radu i u vezi sa radom, to tužilac (zaposleni) treba da opredeli tačan iznos u tužbenom zahtevu kako bi presuda, ukoliko je sud donese u korist tuženog, bila podobna za izvršenje.

Ako je šteta nastala usled delovanja više uslova, onda je uzročan onaj uslov koji je tipičan za nastanak štete (Ivošević 1996). Na sudu je da razjasni sve okolnosti i činjenice od kojih zavisi i sama odgovornost poslodavca, a što se, pre svega, odnosi na način na koji je nastala povreda

kod zaposlenog lica i kako je prouzrokovana ista. U Rešenju Vrhovnog suda Srbije prethodno proizlazi iz obrazloženja: „Radnik tvrdi da je štete nastala na vozilu preduzeća radnjom trećih lica koja su ga bezrazložno napala kada je skrenuo sa službenog puta da obavi privatni posao. Ako su to učinila treća lica, treba oceniti da li je skretanje sa običnog puta u adekvatnoj uzročnosti sa delovanjem trećih lica po pravilima o uzročnosti, uzročno je samo ono što je tipično. Stoga skretanje tužioca sa puta ne bi bilo uzročno sa nastankom štete, ako po redovnom toku stvari ne vodi izlaganju opasnosti od napada trećih lica“ (IBID član 22. stav 3. u vezi sa članom 37. stav 2).

Nadalje, članom 22. stav 3. u vezi sa članom 37. stav 2. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju je propisano da zaposleni koji pretrpi povredu na redovnom putu od stana do mesta rada ili obrnuto, ili na putu preuzetom radi izvršavanja službenih poslova, ili pak na putu preduzetom radi stupanja na rad ima pravo na novčanu naknadu. Obzirom na to da zakonodavac nije definisao načina nastanka povrede koje zaposleno lice može da zadobije na putu ka radnom mestu (što je i opravdano imajući u vidu da na razne načine može nastupiti povreda), to se u praksi neretko dešava da postavljeni tužbeni zahtevi tužioca (zaposlenih lica) budu odbijeni iz razloga što se neka povreda ne može smatrati kao odgovornost poslodavca, a što i potvrđuje presuda Vrhovnog suda Srbije (Rev 2178/93 od 24.06.1993. godine), iz obrazloženja: „Tužilac je 21.02.1991. godine, na putu od kuće do tuženog preduzeća u kome radi, pao na poledici i polomio levu potkolenicu. Ova povreda se, po članu 34. stav 2. Zakona o osnovnim pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja, smatra povredom na poslu pa tužilac može ostvariti prava iz zdravstvenog, penzijskog i invalidskog osiguranja, kao da je povređen na radnom mestu. Ali, za ostvarivanje prava na naknadu štete to nije dovoljno. Potrebno je da postoji osnov i uslov deliktne odgovornosti preduzeća. Njih međutim nema. Preduzeće nije krivo što se tužilac okliznuo na poledici i pretrpeo povredu. Povreda nije nastala ni usled opasne stvari, odnosno opasne delatnosti preduzeća i štete. S obzirom na rečeno u reviziji se neosnovano navodi da su nižestepeni sudovi pogrešili što su odbili zahtev tužioca da mu preduzeće naknadi štetu.“

Dakle, poslodavac će odgovarati za posledicu telesnog oštećenje zaposlenog lica u vezi sa radom ili povredom na radu, odnosno profesionalnom bolešću samo po osnovu objektivne odgovornosti ili subjektivne odgovornosti, ali ne ukoliko su iste isključene radnjom trećeg lica ili više sile.

Naime, zaposleni nema pravo na naknadu štete od poslodavca usled pada na poledici na putu do radnog mesta, obzirom na to da povreda nije nastala krivicom poslodavca, niti za pad istog može poslodavac odgovarati po osnovu objektivne odgovornosti.

Navedeno ne znači da zaposleno lice nema pravo na novčanu naknadu od poslodavca ukoliko je isti zbog pretrpljene povrede otvorio bolovanje, jer nije u mogućnosti da obavljanja posao i zadataka koje je obavljao do zadobijene povrede (npr. zaposleno lice je vozač, a utvrđen mu je prelom potkolenice, isti nije u mogućnosti da manervišje putničkim motornim vozilom sa povređenom nogom), a poslodavac mu ne nadoknadi pun iznos zarade (ukoliko isti nije primio pun iznos zarade). Zaposleno lice nema pravnog osnova da podnese tužbu protiv poslodavca za pretrpeljenu materijalnu ili nematerijalnu štetu.

U konkretnom slučaju, imajući u vidu pasivnu legitimaciju, za ostvarivanje naknade štete, bitno je mesto pada tužioca na poledici, odnosno mesto gde je kritičnom prilikom tužilac pretrpeo povredu (da li će podneti tužbu protiv vlasnika neke prodavnice, ukoliko je pao ispred prodavnice, obzirom na to da je isti u obavezi da ukloni, odnosno očisti poledicu, sneg ili na putu za čije održavanje je nadležan JKP „PUT“ – Odredba člana 5. Odluke o organizovanju komunalnog preduzeća („Sl. list Grada Novog Sada“ br. 9/2013 i 28/2014), određeno da je pretežna delatnost Javnog preduzeća izgradnja i održavanje puteva, ulica i drugih saobraćajnica, biciklističkih i pešačkih staza te uklanjanje snega i leda na putevima, uključujući i posipanje soli i peska ili na nekom drugom mestu) – (Tužilac podnosi tužbu protiv Grada i JKP „Put“ ili Grada i JKP „Vodovod i kanalizacija“ (ukoliko je pao u šaht npr.)) i zahteva od nadležnog suda da solidarno obaveže tužene da nadoknade štetu tužiocu).

Dakle, samim time što se zaposleni kretao od mesta stanovanja do radnog mesta, ne podrazumeva povredu na radu i u vezi sa radom u skladu sa zakonskim odredbama. Istom se kritična situacija mogla dogoditi i na putu ka nekom drugom mestu odredišta, tako da pretrpljena povreda zaposlenog lica prilikom kretanja ka mestu rada ne podrazumeva odgovornost poslodavca, ukoliko ne postoji krivica poslodavca ili odgovornost bez obzira na krivicu (objektivna odgovornost). Slična situacija je ukoliko zaposleni pretpri povredu na putu od stana do mesta rada usled saobraćajne nesreće ili ujeda psa lutilaca.

3. NAKNADA MATERIJALNE ŠTETE

Materijalna šteta predstavlja povredu imovinskih dobara nekog lica. Tu spada šteta koja se pričinila nekom licu: oduzimanjem, oštećenjem ili uništenjem neke stvari, onemogućavanjem upotrebe stvari, izvršenjem smetnje usled čijeg se otklanjanja treba izložiti određenim troškovima, kao i u slučaju povrede fizičke strane ličnosti: teške telesne povrede, oštećenja zdravlja, a što iziskuje troškove lečenja, nesposobnost za rad, gubitak plate. Naknađuje se uspostavljanjem predašnjeg stanja ili isplatom novčane naknade radi otklanjanja štetnih posledica, koja visina naknade se određuje prema cenama u vreme donošenja presude, osim ako zakonom nije drugačije određeno. Članom 185. ZOO uređuje se naknada materijalne štete, pri čemu se propisuje da je odgovorno lice prvenstveno dužno da uspostavi stanje koje je bilo pre nego što je šteta nastala (čl. 185. st. 1. Zakona o obligacionim odnosima). Međutim, ukoliko uspostavljanje ranijeg stanja ne uklanja štetu potpuno, odgovorno lice je dužno za ostatak štete dati naknadu u novcu (čl. 185. st. 2. Zakona o obligacionim odnosima). Za nastalu štetu novčana naknada se isplaćuje u jednokratnom iznosu, a buduća šteta u obliku mesečne rente. Naknada se određuje ne samo za običnu štetu, nego i za izmaklu korist. Uslovi za ostvarivanje prava su u oba slučaja isti. Potraživanje naknade imovinske štete nastaje u trenutku prouzrokovanja štete. Ono prelazi na naslednike i kad oštećeni umre i pre podnošenja zahteva za naknadu štete. Kad se naknada isplaćuje u obliku rente, na naslednike prelaze samo potraživanja koja su u momentu smrti bila dospel.

3.1. Naknada štete u slučaju smrti radnika

Ako dođe do smrti povređenog radnika protivpravnom radnjom drugoga, može doći i do materijalne štete. Može se dogoditi da je prvo prouzrokovana telesna povreda koju povređeni radnik nije mogao preboleti i da potom nastane njegova smrt. Prema tome, može se pojaviti materijalna šteta u vidu: troškova sahrane i troškova izdržavanja i trajne pomoći.

3.1.1. Naknada troškova sahrane

U slučaju smrti radnika na radu ili u vezi sa radom, poslodavac je dužan naknaditi uobičajene troškove njegove sahrane, licu koje je te troškove podnelo. U troškove sahrane ne spadaju troškovi održavanja raznih običaja povodom sahrane, što potvrđuje i presuda Suda udruženog rada Srbije iz 1983. godine (br. 145/83 od 01.04.1983, *Zbornik sudske prakse 1975-1985*). Stav Suda jeste: „da u uobičajene troškove sahrane ne spadaju troškovi povodom nabavljanja jela i pića za učesnike sahrane. Ovi troškovi spadaju u troškove običaja povodom sahrane, pa se ne mogu uvrstiti u red uobičajenih troškova same sahrane. U uobičajene troškove sahrane koje poslodavac treba nadoknaditi spadaju: nabavke kovčega, pokrova, venca i tome slično. „Pored navedenog, u uobičajene troškove koje je poslodavac dužan naknaditi porodici poginulog radnika spada i izdatak za podizanje nadgrobnog spomenika. „Pri utvrđivanju visine naknade za podizanje nadgrobnog spomenika, uzima se u obzir samo prosečna cena običnog spomenika u mestu gde je nadgrobni spomenik podignut, a ne stvarni izdaci porodice poginulog radnika za podizanje spomenika“ (Odluka Suda udruženog rada Srbije br. 3291/79 od 15.06.1979. *Zbornik sudske prakse 1975-1985*). Poslodavac je dužan nadoknaditi i troškove njegovog lečenja od zadobijenih povreda i druge potrebne troškove u vezi sa

lečenjem, kao i zaradu izgublenu zbog nesposobnosti za rad (čl. 193. Zakona o obligacionim odnosima). Naknadu troškova sahrane može tražiti lice koje je te troškove i imalo; ne mora to biti bliski srodnik. Ukoliko je nešto dobijeno za troškove sahrane po osnovu socijalnog osiguranja, to se ima uzeti u obzir. Poslodavac će snositi samo razliku između primljenog od socijalnog osiguranja i ukupnih troškova sahrane.

3.1.2. Naknada troškova izdržavanja i trajne pomoći

Pored naknade štete za troškove sahrane, naknada štete se može pojaviti i u obliku obaveze izdržavanja određenih lica posle smrti radnika. Lica koja je poginuli radnik izdržavao ili redovno pomagao, kao i ona koja su po zakonu imala pravo zahtijevati izdržavanje od poginulog, imaju pravo na naknadu štete koju trpe gubitkom izdržavanja, odnosno pomaganja. Ova šteta se naknađuje plaćanjem novčane rente čiji se iznos odmerava obzirom na sve okolnosti slučaja, a koji ne može biti veći od onoga što bi oštećenik dobijao od poginulog da je ostao u životu (čl. 194. st. 2. Zakona o obligacionim odnosima).

Isto tako i lice kojeg je umrli radnik redovno pomagao ima pravo da zahteva od poslodavca da mu izgubljeno pomaganje nadoknadi. U obzir dolazi samo redovno pomaganje (redovno mesečno slanje određenih materijalnih sredstava potrebnih za život, a ona se mogu sastojati u novcu, namirnicama, odjeći, obući i slično). Ne bi se moglo uzeti u obzir povremeno pomaganje, pomaganje vezano za neki događaj (za rođendan, novu godinu i slično).

Lice koje je po zakonu imalo pravo zahtevati izdržavanje od umrlog (npr. roditelji, bračni drug, deca i sl), takođe, može zahtevati naknadu od odgovornog lica za ono što trpi gubitkom izdržavanja. U ovome slučaju se radi o licima koja to izdržavanje nisu primala, ali na njega po zakonu imaju pravo, ako su ispunjeni potrebni uslovi. Svoje pravo na izdržavanje i ispunjenje potrebnih uslova, ovo lice mora dokazati. Nije dovoljno da dokažu da ulaze u krug lica koja po zakonu imaju pravo na izdržavanje.

Naknada štete zbog gubitka izdržavanja vrši se plaćanjem novčane rente čiji se iznos odmerava, obzirom na sve okolnosti slučaja, a koji ne može biti veći nego što bi oštećeni zaista dobio od umrlog radnika da je ostao u životu. Novčana renta se plaća mesečno, unapred. Takođe, može doći do njenog povećanja ili smanjenja ili ukidanja ako dođe do odgovarajuće izmene okolnosti.

Sud određuje vreme za koje će poslodavac plaćati rentu, ali ono ne može biti duže od vremena za koje bi poginuli radnik verovatno živeo, da nije bilo nasilne smrti: „O odgovornosti radne organizacije za naknadu štete prouzrokovane nesrećom na poslu i o vidovima naknade“ (Živković 1970).

Ukoliko bi određena lica na ime izdržavanja, odnosno naknade zbog smrti radnika primala od socijalnog osiguranja porodičnu penziju, od poslodavca bi se mogla naplatiti samo razlika između onoga na što bi oštećeni imao po osnovu deliktne građanskopravne odgovornosti i onoga što prima od socijalnog osiguranja, jer i u ovom slučaju primanja iz osnova socijalnog osiguranja imaju karakter obeštećenja.

3.2. Naknada štete u slučaju povrede na radu i profesionalne bolesti

Naknada štete u slučaju povrede na radu i profesionalne bolesti se odnosi na naknadu troškova lečenja, njege i oporavka, naknadu štete za izgublenu zaradu za vreme privremene nesposobnosti za rad i naknadu izgubljene zarade zbog trajnog, potpunog ili delimičnog gubitka opšte radne sposobnosti, a njen poseban vid predstavlja gubitak profesionalne radne sposobnosti.

3.2.1. Naknada troškova lešenja, njege i oporavka

Naknada ove štete obuhvata troškove koji su bili korisni za otklanjanje posledica povrede, a nisu bili pokriveni socijalnim osiguranjem. U posebnu kategoriju izdataka povodom lečenja

spadaju i troškovi uže porodice radi bolničkih poseta, ali u meri u kojoj su te posete finansirane iz imovine povređenog radnika.

Troškovi lečenja i drugi potrebni troškovi u vezi sa lečenjem zavise od pretrpljenih povreda i oštećenja zdravlja, od njihove težine i obima. Ima mesta naknadi samo potrebnih troškova, ne i nepotrebnih, a naročito troškova koji bi proistekli iz skupih načina lečenja (lečenje umesto u postojećim regionalnim bolnicama i rehabilitacionim centrima, u drugim privatnim i luksuznim bolnicama i rehabilitacionim centrima). Pod drugim troškovima lečenja podrazumevaju se i potrebni troškovi oko nagrade licima, koji su morali da se uzmu radi pružanja pomoći i vođenja brige oko bolesnika – pratioca, njegovatelja u kući posle otpusta iz bolnice (Osnovni sud u Doboju broj: P-251/05, od 25.01.2007. godine) je odlučio: „da na ime tuđe njege i pomoći za određeni period boravka u bolnici, roditeljima povređenog radnika isplati ukupan iznos od 3 400, 00 KM sa zakonskom zateznom kamatom“.

Oštećeni koji nije u stanju da se sam o sebi stara, ima pravo na naknadu štete za tuđu pomoć. Dospela šteta određuje se u jednokratnom iznosu, a buduća u obliku mesečne rente.

Trajanje štete za vreme lečenja ograničeno je vremenom neophodnim, sa medicinskog stanovišta, za osposobljavanje zaposlenog da nastavi sa radom i ta šteta se isplaćuje u jednokratnom iznosu.

3.2.2. Naknada izgubljene zarade za vreme privremene nesposobnosti za **rad**

Ukoliko povređeni radnik za vreme lečenja nije ostvario lični dohodak koji redovno ostvaruje po osnovu radnog odnosa, ima pravo da mu se ovaj nadoknadi. Sudska praksa stoji na stanovištu, a teorija to podržava, da se s ličnim dohotkom izjednačava rad po ugovoru o delu ili druga vrsta zarade. Povređeni radnik bi imao pravo na naknadu i svih neostvarenih primanja po osnovu rada. Ako je povređeni radnik primao neku naknadu po osnovu socijalnog osiguranja, ta će se naknada uračunati u naknadu koju mu poslodavac treba dati. Ovo je iz razloga što primanja po osnovu socijalnog osiguranja imaju karakter obeštećenja, a ono ne može biti veće od nastale štete. U slučaju da radnik po osnovu socijalnog osiguranja nije primio u potpunosti izgubljeni lični dohodak, odnosno zaradu, ima pravo da razliku naplati od odgovornog lica. Primanja po osnovu ličnog osiguranja ne uzimaju se u obzir, jer nemaju karakter obeštećenja. Ova se primanja mogu kumulirati sa zahtevom naknade izgubljenog ličnog dohotka, odnosno zarade.

3.2.3. Naknada izgubljene zarade zbog trajnog, potpunog ili **delimičnog gubitka opšte i profesionalne radne sposobnosti**

Izgubljena zarada zbog trajnog, potpunog ili delimičnog gubitka opšte radne sposobnosti je jedan vid izgubljene zarade, a njen poseban vid predstavlja gubitak profesionalne radne sposobnosti, koji onemogućuje obavljanje posla koji je radnik do tada obavljao.

Ova naknada odnosi se na one troškove koje povređeni radnik ima zbog smanjene ili izgubljene sposobnosti da obavlja poslove kojima se zadovoljavaju životne i praktične potrebe kao što su: rad u domaćinstvu, nabavka hrane, održavanje higijene i otklanjanje sitnih kvarova u stanu, negovanje vrta, pranje vlastitog automobila. Naknada se određuje u visini izdataka za tuđu radnu snagu, kojima je oštećeni izložen zato što, zbog telesnog oštećenja ili narušavanja zdravlja, nije u stanju da, kao pre povrede, navedene poslove obavi sam.

Naknada se dosuđuje u obliku mesečne rente, a izuzetno (kad postoje uslovi), u jednokratnom iznosu koji se utvrđuje kapitaliziranjem rente.

Gubitak profesionalne radne sposobnosti (Rappin and Wuellner and Bonauto 2016) nastaje u situaciji kada zaposleni, usled posledica povrede ili profesionalnog oboljenja, nije u mogućnosti da se bavi svojim zanimanjem. Kod gubitka profesionalne radne sposobnosti šteta se sastoji u negativnoj razlici između invalidske penzije, koju oštećeni prima zbog potpune

nesposobnosti za rad, i zarade koju bi ostvario da do povrede, koja je tu nesposobnost izazvala, nije došlo.

Ovo potvrđuje i presuda Osnovnog suda u Doboju (broj: P – 251/05, od 25.01.2007. godine) u čijem obrazloženju se između ostalog navodi: „iz provedenih dokaza, a posebno ceneći nalaz i mišljenje, kao i navode veštaka neuropsihijatra da tužilac imajući u vidu njegove nastale povrede, te i stepen utvrđene invalidnosti, da nema mogućnosti nikakvog napredovanja i razvijanja, a ceneći i njegovu starosnu dob od 21 godinu života, to sud smatra da je tužbeni zahtev tužioca, a u pogledu novčane rente, po ovom osnovu od (160 konvertibilnih maraka), mesečno od dana 21.04.2005. god., pa dok za to budu postojali zakonski razlozi, osnovan“. Dakle, Sud je usvojio tužbeni zahtev tužioca u pogledu mesečne novčane rente, jer je prethodno utvrdio da je povređeni radnik trajno onesposobljen za dalji rad i napredovanje, a sem toga istom je utvrđen invaliditet, odnosno radnik je penzionisan zbog zadobijenih povreda na radu, te mu se mesečna renta isplaćuje sve dok za to budu postojali zakonski uslovi i to tako što će „zaostale rate isplatiti odjednom, a dospevajuće mesečno unapred najkasnije do petog u mesecu, pa do konačne isplate, pod pretnjom prinudnog izvršenja“ (Presuda Osnovnog suda u Doboju, broj: P – 251/05, od 25.01.2007. godine).

Naknada materijalne štete za izostalu zaradu, zbog gubitka profesionalne radne sposobnosti, odnosi se na gubitke u zaradi koji se javljaju kao posledica smanjene ili izgubljene sposobnosti radnika da se bavi poslovima kojima se, radi sticanja zarade, bavio pre povrede. Profesionalna radna sposobnost ocenjuje se zavisno od zanimanja formalne kvalifikacije, odnosno školske spreme. Naknada štete se, međutim, ne određuje zbog same smanjene, odnosno izgubljene profesionalne radne sposobnosti, već zbog zarade koja usled toga izostaje. Izostala zarada obuhvata ne samo lični dohodak, nego i ostale prihode. Ona može imati karakter stvarne štete ili izmakle dobiti. Stvarna šteta postoji kad izostane zarada koju bi radnik ostvario na osnovu onih prava koje je u momentu povrede imao. Izostala zarada imala bi karakter izmakle dobiti kada bi se odnosila na prava koja radnik nije imao u momentu povrede, ali bi ih bez sumnje, stekao da do povrede nije došlo.

Naknada štete se određuje u jednokratnom iznosu i u obliku mesečne rente. Naknada u jednokratnom iznosu odnosi se na period od povratka na rad (kod umanjenja profesionalne radne sposobnosti), odnosno od utvrđivanja potpune radne nesposobnosti (kod gubitka profesionalne radne sposobnosti) pa do zaključenja rasprave ili poravnanja pred sudom. Naknada u obliku mesečne rente odnosi se na reparaciju buduće štete, tj. štete koja će sukcesivno nastajati posle zaključenja rasprave ili zaključenja poravnanja. Plaćanje mesečne rente nije vremenski ograničeno i traje sve dok postoji šteta.

Naknada buduće štete izuzetno se može dosuditi i u jednoj ukupnoj svoti. Takva mogućnost se vezuje za sporazum stranaka ili, kad sporazuma nema, za opravdani interes oštećenog (potreba za ekonomskim osamostaljenjem, nesigurnost dužnika, otežani uslovi za prinudno izvršenje odluke i sl.) koji se utvrđuje od slučaja do slučaja. Određivanje naknade u ukupnoj svoti vrši se kapitaliziranjem mesečne rente, tj. aktuarskim izračunavanjem sadašnje vrednosti budućih davanja uz obračun međukamata.

4. PITANJE POČETKA ROKA ZASTARELOSTI

Prema odredbi člana 376. stav 1. i 2. Zakona o obligacionim odnosima propisano je da potraživanje naknade prouzrokavne štete zastareva za tri godine od kada je štetnik doznao za štetu i za lice koje je štetu učinilo (subjektivni rok), a u svakom slučaju ovo potraživanje zastareva za pet godina od kada je šteta nastala (objektivni rok).

Naime, ukoliko kod zaposlenog lica, usled profesionalne bolesti dođe do oštećenja zdravlja ili umanjenja životne aktivnosti, rok zastarelosti se ne vezuje za momenat nastanka štete, već za momenat prestanka lečenja, što potvrđuje presuda Vrhovnog suda Srbije iz obrazloženja: „Prema utvrđenom činjeničnom stanju tužilac je bio u radnom odnosu kod tuženog u periodu od 1979. do 1999. godine na radnom mestu sekača – motoriste. Radni odnos mu je prestao po

sili zakona zbog gubitka radne sposobnosti i ispunjenja uslova za invalidsku penziju (Rešenje I.18839 od 05.09.2001.godine). Invalidnost je nastupila kao posledica profesionalnog oboljenja. Usled posledica profesionalnog oboljenja kod tužioca postoji umanjeno opšte životne aktivnosti od 25%. Započeto je lečenje od 1987. godine, a tužba je podneta 2003. godine” (Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev II 257/06 od 6.4.2006. godine).

Tužilac je u izjavljenoj reviziji osnovano naveo da je na utvrđeno činjenično stanje pogrešno primenjeno materijalno pravo, budući da je tužbeni zahtev odbijen kao neosnovan.

Dalje iz istog obrazloženja: „...za početak toka zastarevanja deliktne štete je relevantno saznanje oštećenika za štetu i za lice (štetnika) koje je štetu prouzrokovalo. Pod štetom se podrazumeva i obim štete. U slučaju kada je nastala šteta, ali se njen obim još ne zna (procenat i manifestacije umanjavanja životne aktivnosti koje se pogoršavaju vremenom) obim štete se ne može utvrditi i upodobiti, početnom momentu nastanka štete, već završetku lečenja jer se tek tada može utvrditi stepen telesnog oštećenja i manifestacije umanjavanja životne aktivnosti.

Imajući u vidu da lečenje kod tužioca nije završeno i da je stepen umanjavanja životne aktivnosti rastao negativno od momenta povređivanja pa za ubuduće, to je neprihvatljiv zaključak drugostepenog suda da se momenat saznanja obima štete vezuje za vreme kada je oštećenom saopšteno da je oboljenje izazvano povredom postalo trajno. Dakle, imajući u vidu da lečenje tužioca nije okončano da se umanjeno životne aktivnosti zbog posledica profesionalnog oboljenja pogoršava, kao i imajući u vidu činjenicu da između utvrđenja godine nije završeno i bolest još traje.“

Prema tome, rok zastarelosti za ostvarivanje prava na naknadu štete se ima računati od dana završetka lečenja, a iz razloga što je tek tada poznat obim štete koju je zaposleni pretrpeo.

ZAKLJUČAK

Proces socijalnih promena koji je obeležio poslednjih 30-ak godina, doveo je kako do tranzicije iz industrijskog u postindustrijski način proizvodnje, tako i do nastanka novih socijalnih rizika. Vlada nesigurnost na tržištu i mnogi radnici ostaju bez posla.

Ogroman je uticaj radne sredine na pojavu profesionalnog oboljenja ili na pretrpljenu povredu na radu ili u vezi sa radom, iz razloga što od navedenog zavisi kakav će kvalitet života radnika biti u budućnosti, odnosno njegovo zdravstveno stanje.

Iako je propisano, svedoci smo da zaposleni često ne koriste zaštitna sredstva na radu. U pojedinim slučajevima se navedeno može pripisati i nedisciplini zaposlenog lica ili pak besparici firme (poslodavca) koja nije u mogućnosti da pribavi svu neophodnu opremu. Trebalo bi i da se radnici bar jednom godišnje, ako ne i više puta, podvrgnu lekarskom pregledu. Lekarski pregled je dužan da plati poslodavac te imajući u vidu besparicu većine firmi (poslodavaca), to se neretko dešava da pojedini zaposleni nisu na lekarskom pregledu bili godinama.

Složen je proces dijagnostikovanja i priznavanja profesionalnih bolesti ili povrede na radu ili u vezi sa radom i isti zahteva saradnju stručnjaka i korišćenje više naučnih disciplina.

Radno mesto je samo jedan od mogućih uzroka nastanku bolesti ili povrede na radu ili u vezi sa radom. Ne smatraju se sve bolesti profesionalnim. Prilikom utvrđivanja istih, ključno je utvrditi kliničku sliku bolesti na jednoj strani, kao i štetnost radnog mesta na drugoj strani i konačno, poslednje što je neophodno dokazati je njihovu neposrednu uzročno-posledničnu vezu.

Svako zaposleno lice, ukoliko se utvrdi da je profesionalno obolelo ili pretrpelo povredu na radu, ima pravo na naknadu kako materijalne, tako i nematerijalne štete. Imajući u vidu različite pravne sisteme, uočavaju se znatne razlike kada je u pitanju visina naknade štete koja se dosuđuje zaposlenom licu usled profesionalnog oboljenja ili povrede na radu. Različitosti se ogledaju kako u vrednovanju tako i u visini štete. Tako, u nemačkom pravu u slučaju smrti

zaposlenog lica, zakon ne dozvoljava dodeljivanje naknade rođacima, dok u holandskom pravu bliski rođaci imaju pravo na naknadu štete i nije neophodno da dokazuju duševnu bol (Pscheidl 2006). Opšte odredbe španskog zakona ne razlikuju materijalnu i nematerijalnu štetu, tako da pravna doktrina i sudovi sve štete smatraju nadoknadivim i vrlo su darežljivi, naročito, u naknadi nematerijalne štete.

Da bi se sprečila profesionalna oboljenja i povrede na radu ili u vezi sa radom, neophodno je da poslodavac obezbedi zakonom propisane uslove rada te da se zaposlena lica podvrgnu lekarskom pregledu i to kako pre stupanja na poslove kod kojih postoji povećan rizik od profesionalnog oboljenja, tako i u toku radnog angažovanja. Poželjno bi bilo da se zaključi ugovor o sistematskim pregledima preduzeća, odnosno poslodavaca sa Kliničkim centrima, budući da bi se na taj način moglo sistematski pratiti zdravstveno stanje svakog zaposlenog lica, a samim time i sprečiti nastupanje težih oblika profesionalnih oboljenja.

Kako se u današnje vreme, domaće firme (poslodavci) retko mogu pohvaliti uspešnim i stabilnim poslovanjem, to poslodavci izbegavaju bilo koji oblik dodatnih troškova, uključujući i trošak na ime sistematskog pregleda zaposlenih lica, a da, ukoliko profesionalno oboli radnik ili pretrpi povredu na radu ili u vezi sa radom, nisu ni svesni da je naknada koju su dužni da naknade mnogo veća nego izdaci poslodavca na ime sistematskog pregleda zaposlenih lica.

LITERATURA

1. Babić, Maja i Arandelović, Mirjana i Anđelković, Svetlana. 2016. „Profesionalne bolesti danas-kontaktne alergijskidermatitis“. *Medicinska revija*. 5. Pristupljeno 20.3.2018. UDK: 613.648.
2. Baer, Susanne. 2017. "Equality adds quality: On upgrading higher education and research in the field of law". *Annals of the Faculty of Law in Belgrade*. 65(4):5-27.
3. Jovanović, Bojan. 2014. „Oblici i načini ispunjenja obaveze poslodavca na osiguranje zaposlenih u Republici Srbiji“. *Evropska revija za pravo osiguranja*. 8. Pristupljeno 18.3.2018. DOI:10.5937/erpo1402035J.
4. Mirković, Miroslava. 2015. "Patria potestas or murder in the family". *Annals of the Faculty of Law in Belgrade*. 63(3):5-17.
5. Kostić, Svetislav. 2017. "Transfer pricing in Serbia: Facing a sobering reality". *Annals of the Faculty of Law in Belgrade*. 65(4):75-90.
6. Nedić, Olesja. 2006. „Akutni infarkt miokarda kao povreda na radu ili profesionalno oboljenje – razlozi za i protiv priznavanja“. *Pravni život*, 17(9):11
7. Pscheidl, Dieter. 2006. „Trendovi u isplati naknade nematerijalne štete u nekim Evropskim zemljama“. *Revija za Pravo osiguranja*. 12. Pristupljeno 22.3.2018. UDK 347.764S.
8. Rappin, Christina and Wuellner, Sara and Bonauto, David. 2016. "Employer reasons for failing to report eligible workers' compensation claims in the BLS survey of occupational injuries and illnesses". *American Journal of industrial medicine*. 59(5): 343-356. doi: 10.1002/ajim.22582
9. Savić-Božić, Dijana. 2016. "The efficiency of labour disputes resolution in Bosnia and Herzegovina". *Business Studies*. 8(15-16): 269-296.
10. Savić-Božić, Dijana. 2016. "Labour disputes as part of work engagement of the judiciary in BiH". *Business Studies*. 8(15-16): 297-324.
11. Trajković, Marko. 2015. "Moral values as the binding force of the human rights". *Annals of the Faculty of Law in Belgrade*. 63(3):127-114.
12. Živković, Sreten. 1970. „O odgovornosti radne organizacije za naknadu štete prouzrokovane nesrećom na poslu i o vidovima naknade“. *Pravni život* 1:61.

13. Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srbije („Sl.glasnik RS“, br. 34/2003,64/2004 – odluka USRS.84/2004,85/2005, 101/2005, 63/2006 – odluka USRS /2009,107/2009,101/2010,93/2012,62/2013,108/201375/2014 i 142/2014).
14. Zakon o bezbednosti i zdravlja na radu („Sl. glasnik RS“, br.101/2005,91/2015 i 113/2017).
15. Zakon o bezbednosti zdravlja na radu (Sl.glasnik RS“, br. 101/2005,91/2015 i 113/2017).
16. Zakon o obligacionim odnosima („Sl. list SFRJ“, br.29/78,39/85,45/89 – odluka USJ i 57/89).
17. Zakon o radu („Sl.glasnik RS“, br. 24/2005,61/2005,54/2009,32/2013,75/2014,13/2017-odluka US i 113/2017).